

ТЫЗЭКЬОТМЭ – ТЫЛЪЭШ!

Адыгэ Голос адыга

Макъ

Адыгэ Республикаэм и Правительствэ игъэзет

1923-рэ ильесым
гъэтхапэм
къышегъэжьагъэу къидэкы

№ 56 (21785)

2019-рэ ильес

ГЪУБДЖ

МЭЛЫЛФЭГЬУМ и 2

ОСЭ ГЭНЭФАГЬЭ ИИЭП
къыхэтутыгъэхэр ыкли
нэмэгдэхэр
тисайт ижүүгъотэштых

WWW.ADYGVOICE.RU

Цыфхэмкээ Іэрыфэгъу

Блэкыгъэ шэмбэтым къалэу Мыекъуапэ ермэлыкъ щыкъуагъ. Мыекъуапэрэ Адыгеимрэ яорганизацье, яунэе предприниматель 200-м ехъумэ япродукции аш щащагъ.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

Хаджыгъэхэкхэр, ӏашу-ӏушу зэфэшхъяфхэр, лыр, шъоур, хэтэрыкхэр, пхэшхъяэ-мы-

шъхъэхэр, гъещхэкхэр, пцэжье-хэм ахешыкыгъэ шхыныгъохэр ыкли нэмэгдкхэр мэклайхэм хоюу

ательыгъэх, лъэпкъ ӏепэшысэхэр ермэлыкъым щащагъях.

Къалэм ичыпилтумэ: Димит-

ровым иурамрэ цыфхэр къызэркэлтэйгъэхэм тетэу урамэр Советскэмрэ сатыур ашыкъуагъ.

Республикэм и Лышхъэу Къумпыл Муратрэ къалэм имэрэу Андрей Гетмановырэ ермэлыкъым щылагъэх, аш щащэхэрэм ауасэ ззрагъэшлагъ.

Адыгэ Республикаэм и Лышхъэ зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, цыфхэмкэ ермэлыкъыр йэрыфэгъо Ѣыт.

«Предприятиешхохэм, унэе ӏепыгъу хъизметхэм япродукции мыш щыуагъэкы. Ахэр нахь къырагъэыххээзэ ермэлыкъым щыцэнхэ фое», — кылыагъ Къумпыл Мурат.

Къалэу Мыекъуапэ имэр зэрэхигъэунэфыкыгъэмкэ, шэмбэтрэ зэхажэрэ ермэлыкъыр цыфхэм лъэшэу къашхъэпэ. Продукциер къэзхыхыжыхэрэр нахь пыутэу машэх. Уасхэм ягъэнэфэнкэ республикэм юфышо щашэ. Предпринимательствэмрэ потребительскэ бэдзэрымрэ хэхъоныгъэ ягъэшыгъэным фэгъэзэгъэ къэлэ гъэорышапэм специалистхэр тогвэрхэр къыдэзыгъэхэрэм адэлжьэх, бэдзэр уасэм нахь нахь пыутэу щэнхэу ахэм агурагъало.

«Гъомылапхъэхэм ауасэ хамыгъэхъонын тываа тетэгъеты. Предпринимательхэр нахь чанэу ермэлыкъхэм къахэдгэлэжэнхэ, яоф зырагъэушомбъуным иамалэхэр зетхъанхэ фое», — хигъэунэфыкыгъ Андрей Гетмановым.

Къалэм имэр ермэлыкъхэм ауаж урамхэм якузбзыжын епхыгъэ юфыгъом анаа тыргэтынэу пшэрырь афишыгъ.

Мэхъянэшхо зиэ лъэныкъох

АР-м иминистрэхэм я Кабинет зичэзыу игъэкотыгъэ зэхэсэгъоу тыгъуасэ ыагъэм тхъамэтагъор щызэрихъагъ Адыгэ Республикаэм и Лышхъэу Къумпыл Мурат.

Юфыгъо шхьээзу аш публикэм экономикэ хэхъоныгъэмкэ ыкли сатыумкэ иминистрэу Къуанэ Анзаур мыш епхыгъэу къэгүштигъагъ ыкли лъэныкъо шхьааэхэм къа-

щыуцугъ. Аш къызэриуагъэмкэ, блэкыгъэ ильэсэм промышленнэ къидэгъэхынм индекс проценти 104,1-м къэхъагъ. Продукциеу къыдагъэ-

къыгъэм, юфшэнэу ыкли фэло-фаштэу агъэцэгкагъэхэм сомэ миллиард 57,8-м фэдиз атефагъ.

(Икъях я 2-рэ н. ит).

Аналог телекъэтынхэр зэпагъэунхэкэ
къэнагъэр мэфэ 61-рэ.

Цифрэ эфир телевидением икъэтинхэм зэрэхъяштхэм епхыгъэ юфыгъохэмкэ федеральна къэралыгъо унитарнэ предприятиеу «Урсые телевизионнэ, радиосетым» «илиние плътыр» иномерэ 8-800-220-20-02-мкэ ылкэ хэмийлээу сид фэдэрэ уахьти шүүтэон шүүльэкыщт. Специалистхэм шууиупчлэхэм джэуап къаратижыщт, цифрэ приставкхэм якъихэхынкэ ыкли ягъэфедэнкэ ӏепыгъу къышууфэхъущтых.

Цифрэ телевидением икъэтинхэм зэрэхъяштхэмкэ къэбархэр нахь игъэкотыгъэу официальна сайтэу смотрцифру.рф зыфиорэм ижүүгъотэштых.

Мэхъянэшхо зиГЭ лъэныкъох

(Иключ).

Мыльку шъхъаэм инвестицииеу къыхалъхъа гъэр сомэ миллиард 31,6-рэ мэхъу, 2017-рэ илъэсым егъэпшагъэмэ, а къэгъэльзэгъоныр проценти 142,5-м клахъэ. Джырэ уахътэм сомэ миллиард 53-м ехъу зытефэрэ инвестиционнэ проект 36-рэ

аңызға көнбайланып, оның таралығынан да мөндеуінен да жақын жүргізу мүмкін. Аның таралығынан да мөндеуінен да жақын жүргізу мүмкін. Аның таралығынан да мөндеуінен да жақын жүргізу мүмкін. Аның таралығынан да мөндеуінен да жақын жүргізу мүмкін.

Түэй ялжыапкэ къеңэльгэйон гъэнэфагъэхэм ангэйесыгъенир. Мышкэ зишогъешхо къаклоэр къэралыгъом ипащэ къыдигъэкыгъэ жъоныгъоклэ унашохэм ягъэцкэн ары.

Экономикэм зыпкъ итэу хэхьоныгъэхэр ышынхэр, социаль нэ пшъерыльхэр зэрифэшьуа-

шэу гъецкэлгээнхэр мыш дэжьым анах шхъяаэу зэрэштхэр АР-м и Лышхье хигъеунэфыкыгь.

Культурэм хэхъоныгъэхэр ышынхэмкэ программэм кын дыхэлтытэгээ юфтихъабзэхэр 2018-рэ ильзсым зэшохыгъэхээ зэрэхъугъэм къытегуцылагь министрэу Аульэ Юрэ. Бюджет зэфэшхъафхэм къарыкыгъээ сомэ миллион 703,9-рэ агье федэнэу щытыгъэмэ, а шильтыр процент 99,5-кэ гъэцэктагьэ хүгуяа. Джааш фэдэукультурэм иучреждении 4 агье цэктэжьыгь, мы ильзсымкэ зэтырагьзэпсхъащт псэуальзэхэм япчагьэ 8 мэхүү.

14142-мэ ащақлы. Джааш фэдэү нэмүүк лъэпкъхэм ялтыклохэми адыгабзэр зэрагъяштэ. 2016-рэ ильэссын къышегжэжьагъяштэ къэралыгьо клаух аттестацием къыдыхэлъяташтэ адыгабзэмкээ экзамен атын амал щытэ хъулье, ильэс къэсмы предметыр къыхээзыхъяхэрэм япчьягъэ нахьыбэ мэхъу.

— Адыгабзэр къеухъум-
гъэним фытегъэпсыхъяль
Проектнэ офисэу зэхэтща-
гъэр. Ащ амалэу къытыхэ-
рэр дгъэфедэнхэм мэхъянэ-
шхо и!, — къыгуагь Къумпыыл
Мурат

Мурат.
Министерствэхэм, муниципа-
литехэм япащэхэм пшъэры-

лъэу афигъэуцугъэхэр гъэцклагъэх эзэрхъугъэм илофыгъу АР-м и Лышыхъэ кыфигъэзжыгъ. Республикаем ит псевпIехэм ясанитарнэ зытет шапхъэхэм адиштэнным фэшI шынхъафхэр зэхэштэгъэнхэ, ермэллыкъхэр рөгъякокыгъэнхэ зэрэфаер Күумпыл Мурат хигъэунэфыкыгъ. Джащ фэдэу зэlyukIэгъухэм яльэхъан цыифхэм къаэтырэ loфыгъохэр зэхэфыгъэнхэм анаэ тырагъэтыныр постэуми зыщагъэгъупшэ зэрэмыхъущтыр агу кыгъэкынжыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО
Адам.

*Сурэтыр А. Гусевым тыри-
хыгъ.*

Щынэгъончъенным илофыгъохэр анахь шъхъэлагъэх

Хэбзэухъумэнымкээ республикэм щызэхащэгээ Координационнэ советын зичэзыу зэхэсигьоу тыгъусэ илагъэм тхъамэтагъор щызэрихъагь Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу Къумпыл Мурат.

Гъесеныйгъэм иорганизациехэм егъеджэн юфшленыр щынагъончъеу ащызэхэцгъэнимкэ шышъерильхэр зэшлхогъягъэхэ зэрххурам къытегущылагъ АР-м гъесеныйгъэмрэ шлэненгъэмрекэ иминистрэу Клэрещэ Анауэр. Аш къызэриуагъэмкэ, мы ведомствэм епхыгъэ учреждение 303-рэ республикэм ит. Ахэм яматериальнэ-техническэ зытет шапхъэхэм адиштэним, ящыкэгэ пстэумкни зэтегъэпсыхъэгъэнхэм аналэ тет. Мэшлогоэклюсныр щынагъончъэнимкэ еджаплэхэм щыклагъеу ялэхэр дэгъэзыжыгъэхэ хьбуль. Видеокамерэхэр учреждение 295-мэ ачлэт. Гъесеныйгъэм иорганизациехэм террористических актхэр къащымыхъунхэм ыкли ахэр къеуххумэгъэнхэм афэши ящынагъончъагъекэ куп-купуу зэтყраутых. Апэрэм — учреждениехэм япроцент 11-р, ятлонэрэм — процент 54-р, ящэнэрэм — процент 35-р хэхьагъэх. Купэу зыхэтхэм емылтытыгъеу посуалъхэр зэккэ шэпхъэ гъэнэфагъэхэм адиштэнхэ фое. Ар гъэцкэгъэним сомэ миллион 23-м ехүу төфштэу къальтигагъ. Джащ фэдэу еджаплэхэр къе-

Тэгэүнэгъэнхэр зэхэцгээгэйнам ахьщэшко пэүхьацт.

Мы тофыгъом епхыгъэу нэ-
ужым къэгүчүйлэгэх АР-м хэ-
гъэгу клоц тофхэмкэ иминист-
рэу Владимир Алайрэ УФ-м
ильэпк гвардие республикэм-
кэ и Гъэлорышиланы ипаща
ипшъэрыльхэр зыгъэцкэйрэ
Иван Гричановыимрэ. Гъэсны-
гъэм иучреждениехэр Ѣынэ-
гъончъэнхэм фытегъэпсыхъэгъэ
тофхъабзэхэр хбэзэухъумэкю
куулыкъухэм зэрэзэхажэхэрэ
ахэм къалыагь. Зыныбжь имы-
къугъэхэм хабзэр амыуконым,
бзэджэшлагъэхэр зэрамыхъан-
хэм анаэ анахь тырагъэты.

ачэт. Гъэсэнгъэм иорганиза-
циехэм террористическэ актхэр
къащымыхъунхэм ыкчи ахэр
къэухъумэгъэнхэм афэш! ящи-
нэгъончьягъеклэ куп-купэу зэт-
раутых. Апэрэм — учреждение-
хэм япроцент 11-р, ятлонэрэм
— процент 54-р, ященэрэм —
процент 35-р хэхьагъэх. Купэу
зыхэтхэм емылтытыгъэу псеуа-
льхэр зэклэ шэпхъэ гъэнэ-
фагъэхэм адиштэнх фае. Ар
гъэцкіэгъэнэм сомэ миллион
23-м ехъу төфөштэу къальтыгай.
Джащ фэдэу еджаплэхэр къэ-

хэбзэукъоныгъэхэр профилактикэ шыгъэнымкэ муниципалитетхэм ацызэхажгээ чыпэ комиссиехэм ялошшэн джыри нахь агъэлъэшын фае, — кыыуагъ Күмпүйл Мурат.

Лъэпкъ ыкын дин зэгурьоныгъэр гъэптыгъэнэм, экстремизмэ нэшанэ зиэ зекуякъэхэр ныбжыкъэхэм къахэмьфэнхэм, радикализмэ пэшүекъогъэнэм афэшл республикэм щызашуухырэм иофыгъуи зэхэсигъом къышаатыгъ. Террористический актхэр къэхунхэм ишынагъо зыдещынэ къэралыгъо зэфэшьхъафхэм къарыкыгъэ студент 285-рэ республикэм иапшэрэ еджаплэхэм ащеджэх. Лъэпкъ ыкын дин зэмьизэгьынныгъэхэр ныбжыкъэхэм азыфагу къимитэджэнхэм, экстремизмэ ыкын терроризмэ яицэвэгийн пэшүекъогъэнэм афытегъэпсыхъэзье пэшфорыгъэшь иофтхабзэхэр бэу зэрэргэжэлжэхээрэй Кээрэцэ Анзаур хигъэунэфыкыгъ. Анахьэу анаэ зытынрадзэрэр экстремизмэ епхыгъэ сайтхэм студентхэр арымынхэм, щынагъо зыпыль къэбархэр къарамыхынхэм иофадэшлэгъэнир ары. Лъэпкъ зэ-

гэгээджэнхэр афызэхэцгээнхэм мэхъянэшо ил. Гумэкын гэвээ зийн сабыйхэм ыкли кэлээ ютахьохэм ялофыгъохэр зэгтэшгээнхэм, зэхэфыгъэнхэм, ахэм специалистхэм зафагъэээн алъэкын амал яланым афытегъэпсыхъэгъэ «цыхъяшгэгъу телефонхэм» яоф зэршээрэ шыкэр джыри зэ туупльэкун фае, — кынчын Күмпээд Мурат

Тыкъезыуцухъэрэ дунаир ыккى чыюпс къэкъаплэхэр къеухъумгээнхэмкىэ Гъэйорышланлээм ипащэу Сергей Колесниковым анахъэу ынаалэ зытыридзагъэр зымى имые гидротехническэ пэсуюалъэхэм яшынэгъончагъэ ухъумэгъэнимкىэ пшъэрлыхэр

Мы йоғығом пәуығъэхъэрэ бюджет мылькур шуагъэ кытэу гъэфедэгъэн зэрэфаер АР-м и Лышшъхъэ къыхигъэшыгъ, ашкэ Гъэлорышланпээм ипащэ пшъэрэль гъэнэфагъэхэр фишигъэх. Къынзэралуагъэмкіэ, 2019-рэ ильэсүм мы лъэныкъом сомэ миллион 90-рэ фэдиз пәуығъэхъяшт, ахьшэр федеральнэ ыкли республикэ бюджетхэм къатлупшицт.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

Ильэс зэфэхьысыжъэр

АР-м йоффшэнимкэ ыкчи социальнэ хэхьонигъэмкэ и Министерствэ иколлеги 2018-рэ ильэсийн йоффэу ышагъэр зыщыззэфахьысыжъыгье зэхэсигьо бэрэскэшхо мафэм илагь. АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхъаматэ игуадзэу Шъэо Аскэр, къулыкъу ыкчи ведомствэ зэфэшхъафхэм, организациеу зэпхыныгъэ зидыряхэх япащэхэр ащ хэлэхъяагъэх.

Пстэумэ апэу Шъэо Аскэр АР-м и Лышхъэ ыкчи Парламентым и Тхъаматэ ацэклэ зэхэсигьом хэлажьхээрэм шүүфэс къарихыгь, шуагьэ къытэу яйоффшэн зэхэшагъэ хүнэу къафельхуагь. Социальнэ лъэныкъом фэгэхьыгъэу хэбзэгъэуцугъэ 20-м еху блэкыгъэ ильэсийн республикэ Парламентым зэрэшштагъэм къыклигъэтхъызэ, тапэки социальнэ фэло-фашшэхэм ягъэцэклэ ялахь хальхьаным, йэпыиэгъу хүнхэм депутатхэр зэрэфхэхьэрхэр къыуагь.

Ильэс зэфэхьысыжъхэр къышыгъэх министерствэм ипашэй Мирзэ Джанбэч. Социальнэ къулыкъур шүэрэиль зэфэшхъафхэ зыгъэцаклэрэ лъэныкъоу зэрэштыр, АР-м и Лышхъэ анахыбэу ынаа зытыригъэтхэрэм зэращищир ащ къыхигъэштигь. Министрэм къызэриуагъэмкэ, 2018-рэ ильэсийн пстэумки сомэ миллиарди 2,5-рэ социальнэ йоффхэм алаагъэхьагь. Ар республикэ бюджетым ипроцент 12,4-рэ мэхъу. Ащ ѿшшэу сомэ миллиардрэ мин 518-р цыиф куп гъэнэфагъэхэм социальнэ йэпыиэту ятыгъэнэр ары зыфэкхуагъэх. А купхэм пстэумки нэбгырэ мин 85-рэ аххэхь. Ахэм ашыщэу нэбгырэ мин 49,5-мэ республикэ бюджетым къыхигъэху ахъщэ тын зэфэшхъафхэр афэклох.

Хэушхъафхыкыгъэу куп пэччэй йэпыиэту ратыгъэм министрэ къышыуцугь. Хэгъэгү зэошхом хэлэжьагъэхэм ыкчи сэкъатныгъэ хэзыхигъэхэм, ахэм яшхъэгъусэу шуузабэу къенагъэхэм, зэо зэпэуцужжхэм яветранхэм ыкчи ахэм яунагъохэм, радиацион иягъэ зэригъэкыгъэхэм, сэкъатныгъэ афэхъуным фытегъэпсыхьагь

Индрис Схъатый фэгуштох

Титэтэжь гупсэ мэлтыльфэгъум и 2-м, 1949-рэ ильэсийн къехъугь. Имэфэкл мафэкэ ащ тыгу къыддеэу тыфэгушо. Непэ титатэ ыныбжэй ильэс 70-рэ хуугъэ. Щысэтехыпэу ар егъашэми тиагь ыкчи тиэшт.

Щысэныгъэ гъогу гъешэгъон титэтэжь къыкхуагь, аш къылотэжьырэ къэбархэм ренэу тигуапэу тядэу. Тицыкхуагьом щегъэжьагъэу ишыиэнэгъэ щыщ хуугъэ-ш!эгъэ зэфэшхъафхэр

къытфиуатэштыгъэ, шлэнэгъэр гъесэнэгъэрэ тигъэгъотыгь. Сэнэхъатэу къыхэтхыщтымкэ титэтэжь ары лъагъор къытэзьгэлэгъугъэр. Сэ аш сиринхорэлэф нахыжь. Ситэтэжь фэдэу къэлэгъаджэ сыхыненуу сыйфай. Сыцыкыу зэхъум еджа-пэм аш бэрэ сыздышшэштыгъэ ыкчи къэлэгъэдже сэнэхъатыр ежыр ары шу сэзыгъэлэгъугъэр. Сышхуу нахыкылэу Оксана врач хууным ситетэжь джа-

фэдэу къэхъопсыштыгъэ. Джиддээм медицинэ коллежым ар Ѣеджэ ыкчи врач дэгүү зэрэхүүтүм тицхъэ тель.

Титэтэжь шу зэрэгтэгъурэ гүшүэлэкэ къиплэтыкын пльэкыщтэп. Къытфишэрэ пстэумки лъэшэу тыфэрэз, аш нахь дэгүү дунаим тетэп. Псаунэгъэ пытэ ишэу джыри ильэсэйбэрэ ар ташхъагь итынэу тифай!

Индрис Рузанэрэ Оксанэрэ.

ТизэIукIэгъухэр

Фестивалым зыфегъэхъазыры

Республикэм и Лъэпкъ театрэу Цэй Ибрахимэ ыцIэ зыхырэм режиссерэу ХакIэгъогу Къесэй ыгъэуцугъэ спектаклэу «Кавказский меловой кругыр» кыщаагъэлъэгъагь.

Абхазыым, Адыгеим яартист-хэр театрэм икъэгъэльгъон хэлэжъагъэх. Ным, сабыим, унагом игъэптыэн яхыилгъэ едзыгъохэр щыэнгъэм иджэмакъэх. Урсырем изаслуженэ артисткэу, Адыгеим инароднэ артисткэу Уджыху Марыет бзыльфыгъэм ироль кыышызэ

гупшысэ куухэр угъэшых. «Узэкъотмэ – ульэш», — elo аш.

Унэгъо байм кырахыгъэ сабыир зыпужыгъэ бзыльфыгъэр тхъамык. Адыгэ Республиком изаслуженэ артисткэу Уайкъокъо Асыет мыкъоджыныпсэ ролым кыпигъека.

— Лъэпкъ театрэм Дунэе фестивалэу «Кавказский меловой круг» зыфилу мэлъылъфэгъум и 22 – 28-м Мыекуапэ щыкъоштым зыфегъэхъазыры, — кытиуагь театрэм ихудожественнэ пащэу ХакIэгъогу Къесэй.

ЕМТЫЛЬ Нурбый.

Культурэшхо зэряIагъэр къаушыхъатыгъ

ИжыкIэ кыщегъэжъагьэу Кавказым щыпсэугъэ лъэпкъхэр кызыткеигъэхэм афэгъэхыгъэ генетическэ ушэтын игъэкъотыгъэхэр шIэнгъэлэжъхэм зашыхъэм нафэ къехъугь джэрзым ильэхъан Евразием ишъофхэм, КъохъепIэ Азием ашыпсэугъэхэмрэ ахэмрэ зы лъапсэ зэрияэр.

ШIэнгъэлэжъхэм яшэтынхэр IеубытыпIэ кызыфэштызэ къэтлон тлъэкъишт Адыгеимрэ Кавказым инэмикI шольтырхэмрэ арьсхэр энеолитымрэ джэрзымрэ ялэхъан псэугъэ ижырэ лъэпкъхэр культурэшхо зиагъэхэм кызыратекыгъэхэр.

Генетикхэм зэралытэрэмкIэ, ильэс 7000-кIэ узекIэбэжымэ КыблэмкIэ кыкыгъэхэр Кавказ къушхьхэм итемир чапэхм кыатайсахъэгъагь ыкIи джащ кыщегъэжъагьэу тиэрэ ылэлкIэ ямини II-рэ ильэхъем ятлонэрэ кIэльэнько нэс зы лъэпкъ лъапсэ ялагь.

— Темир Кавказым щыпсэугъэ лъэпкъхэр археологическэ культуре зэфэмыдэхэр — мыекъопэ, долмын, нэмикI күлтурэхэр зиагъэхэр ыкIи лъэхъэнэ зэфэшхъафхэр зыпекъигъэхэр зэдирье генетическэ нашанхэм зэтэриаутэу кычIэкыгъ. Археологхэмрэ генетикхэмрэ зэрэгэунэфыгъэмкIэ, джэрзым ильэхъан Кавказым күлтурнэ зэфэмыдэнгъагьэр генетическэм щышхъадэкынтигъ. КъохъепIэ Европэм исыгъэхэр Кавказым къэкошгъэхэу ыкIи исп унэхэр ахэм агээпсигъэхэу археологхэр зэрэнгухэрээр генетическэ анализхэм якIэуххэм къагъэшьыпкъэжьырэп. Зы лъэпкъ лъапсэ зыщызэдьрээ шольтырхэм күлтурэ зэфэшхъафхэр иль зэрэхъугъэр кыдгурхыоным джидри тынэсын фае, — хигъэунэфыкыгъ шIэнгъэхэмкIэ Урсырем Академием материалынэ күлтурэм итарихъке

институт (РАН-м и ИИМК) Гупчэ Азиемрэ КавказымрэкIэ икъутамэ илофышIэу, УрсыремкIэ проектым хэлажъэхэрэм ашыщэу Виктор Трифоновым.

РАН-м и ИИМК ипресс-къулыкъу кызыртигъэмкIэ, Кавказым иж-ижыкIэ исыгъэ ыкIи джиддэм щыпсэурэ лъэпкъхэм күлтурэмкIэ ыкIи генетикэмкIэ ятарихъ изэгъэшшэнкIэ а ушэтынир лъэбэкүшү хүшт.

Кавказым ижыкIэ щыпсэугъэхэм афэгъэхыгъэ генетическэ ушэтын элээрэзээшэгъагьэхэр РАН-м и ИИМК илофышIитлоу Санкт-Петербург щынгъэхэр, естествознанимкIэ институтэу Макс Планкэ ўцIэ щытын, Нэмийц археологическэ институтым и Евразийскэ күтамэ илофышIэхэр ары.

Nature Communications кыыхнутигъэ ушэтынхэм лъапсэ афэхъугъэр Темир Кавказым ишъольтырхэм, икъушхъэльэ чыпIэхэм — джиддэм Краснодар, Ставрополь краим, Адыгэ Республиком, Къэбэртэе-Бэлькъарым, Темир Осетием, Дагыстан зэлъаубытырэ чыпIэхэм ашыпсэугъэхэм ашыщ нэбгырэ 45-р кызыхъагьэм изэгъэшшэн тегъэпсихъэгъэ Iофтхъабзэу зэрхагъэхэр ары. Ильэс 6500 – 3500-рэ фэдизкэ узэкIэбэжымэ, Кавказым щыпсэугъэ цыф зэфэшхъафхэм яхьэд кыупшхъэхэм нафэ кызыэршигъэмкIэ, къушхъэльэ чыпIэхэм уащызеконкIэ кынену щытыгъеми, зы лъэпкъ лъапсэ ахэм ялагь, лъапсэхэм

кIэ лъэпкъхэр зэрэзэпчыжъэхэр кызышылъагъорэр Кавказым итемир лъэнэкъокIэ гъээгъэ шьофхэр ары.

Генетикхэм язэфхыхысъж заулэмэ джиддэм лъапсэ къафэгъотыгъуй. Предкавказьем итемир-къокыпIэ щыгъэхэр шьофхэм щыпсэущтгъэ цыф горэм палеолитым ильэхъан Сыбыр, Темир-КъокыпIэ Азием, Темир Америкэм арьсыгъэхэм янэшанхэм ашыщхэр хальэгъуагъэх.

РАН-м и ИИМК ипресс-къулыкъу

Іофтхъабзэу «ЛъэсрыкIу»

Адыгэ Республиком и Къэралыгъо автоинспекции кызыртигъэмкIэ, Мыекуапэ щыпсэухэрэм ыкIи аш ихакIэхэм апае мы мафэхэм автоинспекторхэм Іофтхъабзэу «ЛъэсрыкIу» зыфиорэр зэхащагь.

ЛъэсрыкIопIэ зэпырыкыпIэхэр автомилистхэмкIи, лъэсрыкIохэмкIи анахь ёнгэгь чыпIэхэм ашыщых, ахэм лъэшэу лъэнхуутигъи ашысакъынхэ фае. Ар кыдалытээ, автоинспекторхэм Іофтхъабзээр зэхащагь. Аш хэлэжъагъэх автомилистхэм яобщественэ организациеу «Достойный выбор» зыфиорэр илъыклохэри.

Зэхэштаклохэм пшъериль шхъаэу ялагъэр гъогурыкыоным ишапхъэхэр нахьыбэрэ зыщаукъохэрэр къэгъэнэфэгъэнхэр, ахэм цыфхэр ашыгъэгъозгъэнхэр, а чыпIэхэм ашысакъынхэ зэрэфаар агурыгъэгъэнхэр ары.

Автоинспекторхэр цыфхэм адэгүшчэх, аныбжь ельтыгъэу гъогум зэрэшьзеконхэ фаэр агурагъэоным пылъыгъэх. ГИБДД-м илофышIэхэм общественэ организациеу «Достойный выбор» зыфиорэр илъыклохэр ягъусэхэу цыфхэр сакъынхэу къяджагъэх, мэзахэ зыхыкIэ къэзигъэнэфырэ пкыгъохэр зытедэгъэх ёнгыынхэр е нэмикIэ посуюльэхэр агъэфедэнхэр къарауагь.

(Тикорр.).

Анахь Іофышигъэ

Станицэу Джаджэм лъэпкъ күлтурэм и Гупчэу дэтым сэнэхьат IеупэлсэнгъэмкIэ шольтыр зэнэкъокъоу «2019-м күлтурэм илофышIэ анахь дэгъу» зыфиорэр щыкъуагь.

Аш хэлэжъагъэх районхэм ашыкIогъэ чэзыу зэнэкъокъуухэм муниципальнэ образовани 9-мэ ялъыклохэу теклонигъэр къащыдээхыгъэхэр. Ахэм мыш фэдэ лъэнхуохэмкIэ зыкъаушигъытагь: «Визитнэ карточкэр», «Залым чIэсхэм Іоф зэрэдэшшэштээр», «Актер Iеупэлсэнгъэм икъигъэлъэгъукин», «Проект Іофшагъэр» ыкIи «Творческэ зэнэкъокъур».

Адыгэ имкIэлэ шхъаэ зыфэдэр кыриотыкыгъэр къэлэ күлтурэм и Унэу «Гигантэм» иметодистэу Хадзу Артур. Аш изыкъэшшён-къиотыкын жюри хэтхэм осэшу фашыгъ, артиститэмэгъэ ыкIи сэнэхьатымкIэ къурайныгъэ ин Iеукъэлъэу альятаагь. 2019-рэ ильээсиймкIэ Артур күлтурэм илофышIэ анахь дэгъу хуутигъэ ыкIи урсырем чэзыу зэнэкъокъум Адыгэ Республикар кышигъэлъэшьошт. Теклонигъэр кыдээзыхыгъэхэм ахьшэ шуухафтынхэр зэрараштхэр АР-м күлтурэмкIэ и Министерствэ кыщаагь.

(Тикорр.).

АДЫГЭ КЬУАЕМ ТЫРЭГУШХО

Үрүсүем ишъолырхэм ямызакъоу, Ыкыб къэралыгъохэми адигэ къуаер дэгъоу ащаашэ, ыцэ чыжьэу йугъэ. Илэшүүгъэкэ, изэхэллыкэкэ ащ ебгъэпшэнэу щылэр макэ. Ижыре лъэхъаным кыщегъэжъагъэу мы гъомылапхъэм адигэхэм осешко фашы, агъэльаплэ.

Республикэм ыцлэ дахэклэ языг
гъэштыгэрэм ар зэу аацыц. Ар
зишүүшлагъэхэм зэу аацыц Хэшх
Мэдин.

Мэднин игъэхъагъэхэм афэгъэхыгъэ тхыгъэхэр мымаклэутигъазет къыхиутыгъэх Непи

Мыекъопе щэ комбинатым ильэс 25-рэ ипэцагь (мы от-раслэм ильэс 44-рэ Ѣылжкыагь). Йовшэнным илахьышу зэрэхишыхъагьэм ыккы комбинатым йоф Ѣызышшэхэрэм гъэхъагьэхэр зэршыхъэрэм афэши. Дэжъакю

Аш фэгъэхыыгъэ унашьор 1981-рэ ильэсүүм къында��ын.

сым кызыктыгъ. Къэлгъэн фае адигэ къуает тепльакъэ илэу къыдэгъэкъыгъэ ныр зигукъэкъыр М. Хэшхыр ареу зэрэштыр. Гъомылапхъэу къыдигъэкъырэм изытет лъэшэу ар лъыпльэштыгъэ. Адыгэ автоном хэкум продукцье зэмыл!эужыгъо 12 фэдиз къышашыщтыгъэ. СССР-ми и ВДНХ Адыгэ къуаем тыжын медаль къыфигъэшшошагъ, къэралыгъом щыклогъэ къэгъельэгъон-зэнэкъокъухэм дипломхэмкэ бэрэ къашахагъэштыгъэх. Къуаем шуугъэу илэр цыфым исцауныгъекъ гъэ белокэу щэм хэл

A black and white photograph of a smiling man, likely a baker or chef, wearing a white uniform and a tall white hat. He is holding a large, round loaf of bread in front of him. The background is dark and out of focus.

Промышленнэ производствэм иамалхэр кызыфигъэфедэхээз адыгэ къуаер къыдэгъэкЫгъэныр апэу зыгу къэкЫгъэр Адыгэ щэ комбинатым идиректорэу щытыгъэ Хэшх Мэдин Ибрахым ыкъор ары. Апэу ар 1968-рэ ильэсым къышыдагъэ-кыгъ Шэуджэн щэ заводым.

ащ шүшлэгьеу иэр цыфхэм агу
къэдьэкъыжмэ тшонигьу.

Адыгэ къуаер тыди зэрэшь-зэлльашээрэр къызыфагъэфедээ, ильэс пчагъэхэм ар нэмыкI шъолтырхэм яхызэмтшапIэхэм къыдагъэкIыщтыгь. Специалистыбэмэ, цыф къызэрыклохэми зэралтытэрэмкIэ, илэшүгъекIи, изэхэлтыкIэки Адыгейим къыщыдагъэкIырэм ар лъэшэу текъыштыгь. «Адыгэ къуай» зытетхэгъэ продукциер джы къызщыдэбгъэкIын плъэкIыщт закъортиレスpubлик ары. Аш фэдэ унашю 2017-рэ ильэсым ашыгъягь. Ау нэмыкI къыдэгъэкIаклохэр ашт къемызэльхэу хыкумым зыэрэфагъэзагъэр ары гээ түнчлийн тээгээс фанчут ср

Промышленнэ производствэм иамалхэр кызыфигъэфедэхээзэ адыгэ къуаер кыдэгъэкыгъеныр апэу зыгу къэкыгъэр Адыгэ щэ комбинатым идиректорэу щытыгъэ Хэшх Мэдин Ибрахым ыкъор ары. Апэу ар 1968-рэ ильэсым къыщыдаагъэкыгъ Шэуджэн щэ заводым.

Дунаим къое зэмэлтээжүйгь ошигийн
миниш фэдиз кыышыдаагээкь. Ахэм ашыщэу зыпэвшын щымыгээ адигэ къуааем идэгүүгээкээ
ыцэл ляагэу зэрэгүүгээ уимыг-
тээгушхон плъэкырэп. Тиреспублике имызакьоу, адигэ къуаер
нэмэгдэх къэралхами бэшлагъэ
ашызэлльашлагь. Адигэ къуааем
хашыкыых къояжъэр, хъалыжъо-
жывер, хъаку-хъалыжъор, нэмэгдэх
хари. Адигэ къое закъор ары
бгъэжжэн плъэкырэр ыкыи аш-
кыыхээкээ шхыныгьо зэфэшхъа-
фыбэ хашыкыы. Хъаклэу Адиге-
им къеблагъэхэрэр апе кызын-
кээупчлэхэрэр зилэшүүгээкээ
зэльашлэгтээ адигэ къуаер ары.

A black and white photograph capturing a moment at an outdoor market. In the foreground, a woman with short blonde hair, wearing a light-colored jacket, stands facing another woman who is wearing a dark apron over a dark top and a white baseball cap. The woman in the apron is holding up a large, round, textured cheese, likely a local specialty. To the left, another woman wearing a patterned headscarf and a dark coat is looking down at something on the table. The table is covered with a checkered cloth and holds several more of these round cheeses, along with some smaller bowls and a knife. The background shows a paved area with other people walking around and some buildings, suggesting a town square or similar public space.

Быракъ Плъижым иорден, тамыгъэу «Отличник ММП СССР» ыккى ВДНХ-м итыжын медаль Кыяфагъешшошагъэх.

1971-рэ ильясым мэлыльфэгүум и 2-м СССР-м иминистрэхэм я Совет иунашьоклэкуаем икыдэгъэкынкэ авторскэ свидетельствэ Хэшх Мэднин кыфагъашошагь. Джащ фэдэу адыгэ кьое гүгъэм икыдэгъэкын кэцшакло фэхъуг Хэшхырзипшэ Адыгэ щэ комбинатыр

Къалэм ыккы хэкум япредприятихэмкіэ ар зипэццэгъэ щэкомбинатыр анах пэрытхэм аацышыгъ.

1986-рэ ильясым ыныбжье ильэс 68-м итэү Хэшх Мэднинь игъонэмсэү идунай ыхъожкыгь. Непэ къызнэссыгъэми а цыф шагъор аштыгъупшэрэп, ишлэж агъэльлан!э.

Къэлгъэн фае ильэс къэс
адыгэ къуаем ифестиваль Ады-
гэ Республикаем зэрэшьзэхэ-

Специалистхэм зэралъытэрэм-кIэ, дунаим кьое лъэпкъ минищым ехъоу щашЫрэм адыгэ къуаер идэ-гъугъэкIэ апэрэхэм ашыщ. Аш тырэ-гушхо.

Іуатэ. Нэрыльгэйо а чылгээм къуаер щырахызэ, аш илэшүүгэ зыфэдэр аулпэлжкүн амал араты. Джаш фэдэу адыгэ къуаем хашыкырэ къояжьэр, хъальжкъожьыер, хъаку-хъалыжъэр, нэмыкхэри «Лъэнкъ щагу» пэлчь шаупщэрыхъяа. Адыгэ къуаем ихэхын нахь фытегъэпсихъялгэхэр къыхагъашых ахэм осашуу

хэр кыхаг бэцхүү, ахэм осэшу афашын.

Специалистхэм зэралтытэ-рэмкіэ, дунаим кьое лъэпкь минищым ехъоу щашырэм адыгэ къуаер идэгтүгъэкіэ апэрэхэм аяшыц. Аш тырэгушко.

Режиссер цээрийн Курашынэ Аскэр кызыыхъугъэр ильэс 80 хүргээ

Дунаир нахьышу ышынэу фэягъ

РСФСР-м искуствэхэмкэ изаслуженэ юфышишкоу, Урысюем щизэльашаэрэ режиссерэу Курашынэ Аскэр 1962-рэ ильэсийн ГИТИС-м иактерскэ факультет кыуухыгъ. Аш ыуж режиссер сэнэхьатыр театрэ, музикэм ыкини кином я Къэралыгъо институтэу Ленинград дэтим щизэригъэгъотыгъ.

Ар кызыуухым, Адыгэ хэх театрэ кьеэзэжыши, режиссерэу юф щешэ. Еланэ 1979 – 1981-рэ ильэсхэм режиссер-стажерэу Сатирэм итеатрэу Москва дэтим щэлажьэ. А лъехъаным театрэ шаагъеуухэрэ спектаклэхэм СССР-м инароднэ артистэу Вячеслав Плучек игъусэу театрэ юф щешэ. А уахтар эджэпэ дэгүүр режиссер ныбжыкэмкэ хүгъягъ. Еланэ Пшизэ шьольыр кызегъэзжым, культурэм ыкини искуствэм яуниверситетэу Краснодар дэтим щылажьэ. Ригъеджагъэхэм ашыщхэм культурэм чыпэ гъэнэфагъэхэр щаубытыгъ, непэ режиссерэу Москва итеатрэхэм юф ашышишэхэрэри ахэтих.

Курашынэр проект гъэшэгъонхэм ягупшиштыгъ, гухэллышихэр илагъэх, Адыгейим хэхъонгъэхэр ышынхэм, лъэпкын ишэн-хабзэхэр къэлэтижыгъэнхэм къэхъопшиштыгъ.

1981 – 1990-рэ ильэсхэм Армавир дэт драматическе театрэ Курашынэр пащэ фашы. Театрэ анах ныбжэ зиэу Урысюем итхэм ашыщи, ау иоффхэри кызэтеуугъэхэу щитыгъ. Аш режиссер ишэласэм зыкыригъэтижын ыльэкыгъ.

Цыфхэр щылэх узалукэлэе пщымыгъупшэхъэу, ильэсийбэ тешлахъэми, шуукэ гум кынэхъэу. Ахэм ашыщ Курашынэ Аскэр. Ар зэрэг режиссер ишэласэм, зэрэклэлэгэдже дэгүүм анэмийкэу цыф зафу, гукэгүү хэлэу, зишиклагъэм ишэлэгтэу фэхъунэу хазыр зэпштэу щитыгъ. Аскэр Кошхаблэ кызыуухыгъ, ишэлэгтэу зээ ильэхэм атэфагъ. Ятэ заом зыхэклиадэм ежь ильэситу ыныбжыгъ, ышнахыкэу Казбек аш нахыкэлжыгъ.

Театрэ ехыгъэ сэнэхьатын егупшишэу, къэхъопсэу щитыгъэп. 1957-рэ ильэсийн ГИТИС-м и Адыгэ студие чыэхъанэу клоэр ишъэогъум игъусэу дэклуагъ, къэлэл лъэпэ-лъагэу, къэлэ дахэу зынешхохэм чэфирчагъэ зынхэлхэм Ахэдэжэго Мэджидэ ынааэ кытыридзагъ, уппъекунхэр ыкунхэр кытыригъэнагъ. А лъехъаным Ахэдэжэго Лилии институтын чыэхъанэу зигъехъа-зырыштыгъ. Баснэхэр, усэхэр, прозэр зэдэзэрэгяашааштыгъ. Аш тетэу Аскэр театрэ игъогу техагъ.

Институтыр дэгүү дэдэу кызыухи Мыекуапэ кыгъэзэжыгъ, зэрэактер ишэласэм нэмийкэу режиссурэми хэшькышико фырилэ кычэлжыгъ.

Ильэс заулэрэ Мыекуапэ юф зыщешэ ужым Курашынэр театрэ, музикэм ыкини кинематографирем якъэралыгъо ин-

ститутэу Ленинград дэтим ирежиссер факультет чыэхъагъ, кызыуух нэуж ильэс 10-рэ Армавир дэт драматическе театрэ юф щишагъ. Театрэ зыкыригъэтижыгъ, аш юф щишээз гу кыльяти, Сатирэм итеатрэу Москва дэтим рагъблэгъагъ. 1979 – 1981-рэ ильэсхэм, ыпшэкэ кызызэрэштыгъ, Вячеслав Плучек игъусэу театрэ юф щешэ. А уахтар эджэпэ дэгүүр режиссер ныбжыкэмкэ хүгъягъ. Еланэ Пшизэ шьольыр кызегъэзжым, культурэм ыкини искуствэм яуниверситетэу Краснодар дэтим щылажьэ. Ригъеджагъэхэм ашыщхэм культурэм чыпэ гъэнэфагъэхэр щаубытыгъ, непэ режиссерэу Москва итеатрэхэм юф ашышишэхэрэри ахэтих.

Курашынэр проект гъэшэгъонхэм ягупшиштыгъ, гухэллышихэр илагъэх, Адыгейим хэхъонгъэхэр ышынхэм, лъэпкын ишэн-хабзэхэр къэлэтижыгъэнхэм къэхъопшиштыгъ.

Культурэм игупчэ зэтэгъэпсыхыгъэ Адыгейим ишэнэу фэягъ. Урысюем исыдрэ чыпэ кыкыгъэр чыахъэм, лъэпкын ишылэхъэ, непэ ипсэукэ, ишэнхабзэхэм ашыгъуаз хүн амал щылэнэл лъэшэу къэхъопшиштыгъ. А гупчэм адигабзэр щызэбгэшэн пльэкинэу гъэпсигъэнэу фэягъ.

Аскэр цыфыгъэм, халалыгъэм уасэ афишэу къэтэдгыгъ, иунальо, икъудаж, ихэку шу зылэгтэу цыфуу щитыгъ. Зыкызелетим, ятэ зыщифхэгъэм лъыхъууригъэхъагъ, лъипкын зеуцом, унальо ышэнэу зырэгъажъэм ятэ икъашхъэ кыгъотыжынэу нахь ишыпкъэу пыллыгъ. Ыпхьюу Москва щыпсэурэ Лейлэ а юфын кызыхъэхъагъ. Аш зэрэгэунэфиймкэ, Карбусель дэжэ щифхэгъэхъэр зэкэ Синявскэ лъэгапэ щагъэтэлжыгъагъ. Аш тетэу зы къэхъэлэшхо – комплексишико Санкт-Петербург дэжэ щагъэпсыгъ.

Мы къош къэхъэлэшхом зэшитур – Аскэррэ Казбекрэ щылажъэх. Аш кыщегъэжъагъэу унальор къэхъальэм макло.

Курашынэр заом фэгъэхъыгъэ спектаклэ ыгъэуцунэу ренэу фэягъ. Театрэ заом пэуцужынэ

ре трибунэу щитын фауу режиссерым ыльытэштыгъ.

Аскэр унэгъо дахэ ышагъ. Ишькэгъусэу Симэ, ыпхухэу Лейлэрэ Оксанэрэ, ыкьюу Тимур, ипхорэлхэу Варэрэ Даянэрэ ягукеэжыкхэм та-

сыдигуи хазырыгъ. Тиунальо-кэ ары анах шхъалеу тилагъэр. Ары зэкэри тызээшыгътигъ.

Үкьюу Тимур: Сятэ тыйдэ куагъэми сывзишшэштыгъ. Кынхэмшэу гъэсэпэтхыдэр стхаклумэ ригъетыштыгъ. Сятэ сирыгушохштыгъ. Сянэклэ сицикли зэпштэгъ, ау сятэ зыныбжь икъугъэм фэдэу ренэу кысэпльыштыгъ, сиэрэзекорэмкэ пшьэдэхъяжь зэрэсхыэрэ кызгургишыгъ. Р. Киплинг усэ ил «Наставление» ыцэу. Аш ренэу сятэ кысфеджэштыгъ, ары къэс мэхъанэу хэлъэм сиэллиштэштыгъ, лъэшэу сиригъэгупшиштыгъ. Емыджа-гъэр аш еджахъэм дэгүүгъ, анахьэу къэлакэхэр ары зищикагъэр.

Ипхорэлхэф цыкхэу Варэрэ Даянэрэ ятэж ыпсэ ахэлэгтэгъ. Ехъхами ар лъэшэу шу альэгтэштыгъ.

Студентхэри якэлэгъаджэ лъэшэу пыщэгъагъэх, ятэм фэдэу альтиштыгъ, шхъэлэхэфэшко фашыгътигъ. Шекспир, Мольер ятвorchествэ режиссерым лъэшэу икэсагъ, студентхэми ахэр шу аригъэлэгтэгъ.

Спектаклэ ужым Курашынэр залым кычанэу изакьюу бэрэ щысэу кыххэкыштыгъ. Спектаклэр зэрэкхэгъэшко фашыгътигъ, актерхэм ярольхэр кызэрашыгъэр, ахэм цыфхэр кызэрялпыштыгъэхэр ынэгүү къэлэуцожьэу хуущтыгъ...

Краснодар телевидением юф щысэш эзхум, адигэ лъэпкын фэгъэхъыгъэ къэтихъэр, сишигътигъ. Аш фэдэу кыдэхъэгъо пэпчэ Аскэр кысфитеоти,

пашхъэ кырагъеуцорэр үшэу, зафуу, щылэнэгъэр шу зылэгтэу, ылэлэсэнэгъэшко зыхэль, бэмэ шу альгүүрэ ыкини шхъэлэкафэ зыфашырэ цыф.

Ишькэгъусэу Сим: Үшэу, халалэу, зиунальо шу зылэгтэу, ылэлэсэнэгъэшко зыхэль, бэмэ шу альгүүрэ ыкини шхъэлэкафэ зыфашырэ цыф.

тири уинэф, уифэбагъэ кытлээсэй.

Ишькэгъусэу Лейла: Үшэшэу сишигъээ тхылым итхэгъагъ «1916-рэ ильэсийн къэхъуугъэу лейтенантэу Курашынэ Хүснэгт Ахьмэд ыкъор гэхтэхэд и 21-м, 1943-рэ ильэсийн фэхъигъэ, Ленинград хэхүм ит псэуплэу Карбусель ар щагъэтэлжыгъигъ.

А къэбарыр къалэу Подольскэ иархив кызыхъэхъагъ.

Ишькэгъусэу Оксана: Сятэ кыыспэблэгъэ, сиэзэхээшыкынэре цыфуу щитыгъ. Кынхэм ифагъэм ишэлэгтэу фэхъунэу

«Нуриет, сидаа умолодеца! Сидаа дэгүү дэдэу пшыгъя?!» ылоштыгъ. А гүшүэхэм сэ лъэшэу сишигъээштыгъ, лъэпкын итарихъ фэгъэхъыгъэ материалхэр нахыбээ къэзгъотыннын сиылтигъ.

Курашынэ Аскэр тэ, зышэштыгъэхэм зэкэми, шуукэ тигу илььшэ.

Шъэуапцээ Нуриет. Краснодар.

Творческэ зэхахь

Орэдыхъэр ыкIи адыгэ лъэпкъыр

Гуманитар уштынхэмкэ Адыгэ республикэ институтэу Клэрэц Тэмбот ыцIэ зыхырэм гъэтхапэм и 26-м проектэу «Адыгэ орэдым итарихъ» изы Iахъэу «Орэдым ихъакIещ» зыфиорэр щыIагь.

Ioftkhabzэм институтым иофишихэр, Адыгэ къэралыгъо университетым адыгэ филологиэмкэ икафедра къыкыгъехэр, зэльашIэрэ орэдыхъэр, Адыгэ драмтеатрэу И. Цэим ыцIекэ щытым иартистхэр, искуствэхэмкэ кIэлэпцыкIу еджапIу К. Лъэцрыкъом ыцIэ зыхырэм иеджаклоу, шыкIепщинау Гъотъо Дамир, кIэлэгъаджехэр, Адыгэ Хасэм хэт нахыжъ купхэлжъагъех.

ХъакIещы къызэуухыгъ философие шэнныгъехэмкэ докторэу, профессорэу, гуманитар уштынхэмкэ Адыгэ республике институтым ипащэу ЛыIужжу Адам.

— Бзэр бгъелжъэн, бгъэ-

ныр арыгъэ, аш псынкэу зильтыгъыкIи мыхункэ уаригъашIещтыгъ. Ауми, мытэрэзэу зекулагъэм лъешэу ильэкIи рихыллэмэ, гушыIем пае, лыгъешапIи ифағъэм, ипсэемыблэжъ-зэфагъекэ, илтигъэ хабзэкэ, ар мыпсынкагъэми, зыкъаригъэштэжын ылтигъыщтыгъ. Орэдир лъэпкъымкэ Iешэ инигъ. Адыгэ лъэпкъым зэо-бэнэ зэпымычыжмэ ахэтэу игъешэ гъогу къыкыгъ. Клодылае хуугъэ цыфым гъылгчэе фашыщтыгъ е гъыбээ фузыщтыгъ илтигъэ-цифыгъе кIигъетхъэу. Мы зэкIеми япхыгъеу loplotaloy Шхъэлэхъо Алый ыIогъагъэр тишэнныгъэлэж-нартоведэу ХэдэгъэлIе Аскэр мырэущтуу къылотэжыщтыгъ: «Адыгэ лъэпкъыр къэнэнэу шъуфаем, адыгэ орэд шъуусы». Узегупшысан аш хэль.

федэн фае, — къыуагъ аш, — мыш фэдэ гушыIепI чы-пIэхэр къызфедгъэфедхэзэ, адыгабзэм изэтегъуцжын лыдгъэктэшт. Адыгэ Республиком и Правительствэ ыкIи и Лышхъэя лунашьокIе адыгабзэм Ioфишишэлт Проектэ офис зэхашагь ыкIи мы Ioфишомкэ аш апэрэ лъэбэхъэр едзых. Сигуалэу хъакIещым «Гъогу маф!» есэло.

Аш пыдзагъэу гушыIер фигъэшьошагь институтым ioploto отдел ипащэу, филология шэнныгъехэмкэ докторэу, AP-м шэнныгъехэмкэ изаслуженэ Ioфишишэу Цуекъо Нэфсэт. Аш адыгэ орэдыхъэм ямхъан, гъогоу къакуугъэр къыриотыгъигъ.

ХъакIещычъэр непэ къызфызэутхыгъэр адыгэ орэдээ зие лъэпкъым голчынену щымытыр ары, — къыуагъ Нэфсэт. — Сабыим күшэе орэд къыфalo, ныжыкIем — шуульгъэу, нысашэ, шуузыщэ орэд, лэжаклон иштихъу орэдым щалуатэ. ЩыIенныгъэм ильэнныкъуабэкэ орэдхэр гъэзагъех, ахэр лъэпкъым ицыиф акылышоху усэкло-орэдусхэм зэхальхъэштыгъех.

Дэгүри дэри псынкэу адыгэгхэм орэд ашыщтыгъ, аш къыхакIеу усаклохэм защадыштыгъ, ежхэри зыфесакыжыщтыгъех. Анах щыненгуягъэр, орэдым пцI laekI хэхьа-

зэкIеми япхыгъеу loplotaloy Шхъэлэхъо Алый ыIогъагъэр тишэнныгъэлэж-нартоведэу ХэдэгъэлIе Аскэр мырэущтуу къылотэжыщтыгъ: «Адыгэ лъэпкъыр къэнэнэу шъуфаем, адыгэ орэд шъуусы». Узегупшысан аш хэль.

Цуекъо Нэфсэт къызериуагъемкэ, Ны хасэм иунашьокIе орэдышшом ралхъэгэе гушыIер къызатенэу щытыгъ. Шэн-хабзэхэр, зеклокI-шыкIехэр орэдымкэ къагъэгъунэштыгъех.

«ТхэкIе-еджакIе зимишэгъе лъэпкъымкэ орэдым мэхъанэ илгъар, лъэпкъым илгъогу дытетэу орэдир къырыкIуагъ, щыIагъ ыкIи лъэпкъыр щэфэ щыIешт» — кIигъетхъэу Нэфсэт. Мы ильэсэм Адыгэ шэнныгъе институтыр зызэхашагъэр ильэс 90-рэ зэрэхъурэ къыхигъэштыгъ, тиньдэльфыбзэ икъызэтегъэнхэнкэ Ioфишо тшэн зэрэфаэр, егъежапI илэ хуугъэшь, мурад ехъижъагъэр зэрэльхъотштыр къыуагъ.

«Орэдым ихъакIещ» зыфиорэ проектым изы Iахъ зыгъэхавзырыгъеу ыкIи ар зезыщэштэу, филология шэнныгъехэмкэ кандидатэу, loplyatamkэ отдельным Ioфишишэу шхъалэу Нэхэе Сайдэ гушыIер ратыгъ. Аш къыдеагъ AR-м искуствэхэмкэ изаслуженэ Ioфишоху Азэмэт.

Орэдир ыкIи лъэпкъыр зы

псэ клансэ зэрийгъхэр, цыфым игушуагъуу игумэки орэдкэ къызэриорэр, цыфым къинир орэдым къифигъэпсынкIеу, гушуагъор зэрэфигъэбагъорэр Сайдэ хигъэунэфыкIыгъ. Орэдым ыкIи ар зие лъэпкъым ялгогу нахь ашэнным пае непэ зэрэххэхъягъэр адыгэ хвайкэш шыкIем тетэу ар зэрэкштыр, адыгэ орэдхэу институтым чэлэхъэм ялтэтергъеуоо Ioфишишэгъэр мы институтым итхыльеджапI ипащэу Быгъушэ Нэфсэт арэу зэрэштыр къыуагъ.

Джаш фэдэу Нэхэе Сайдэ игушыIе къыщыхигъэштыгъ ильэс минхэм адыгэхэр, лъэпкъ гупшиэр, лъэпкъ дунээштыкIэр

шыкIем ильэу гыбээу зэрэштыр, аш къыуатэрэм С. Кушуур къатегуущыагъ, орэдым къебарэу пыльыр агу къыгъэжыгъ. Абдэхэ-кIэмгүе шыольтырим пшашьэм къыборэм фэдэу зэрэштыгъэр къыхигъэштыгъ.

ЗэльашIэрэ шэнныгъэлэжэу Унэрэкъо Рае адыгэ орэд зэхэлхъэкэ хабзэр зыфэдагъэр къыуагъ, пшэшэхэе хэхыгъе гъашуагъэм ыцIекIе зэраусыштыгъэр къыхигъэштыгъ. А зордым мэхъэнэбэ илэн зэрильхээштыгъэр: мысксэрэ е лакыырд хэль, сэмэркэур къебэкIеу е гумэки-гуклаэр ыкупкIеу (гыбээр) къыуагъ, loplyatamkэ хабзэр щытыгъэр, аусыгъэм тамэ зэригъотыр,

зыхуумагъэр орэдир арэу зэрэштыр. «Мытхыгъе тарихым ахэр изехъакло», — къыуагъ аш. Институтым ифond мэкмамэхэр зытэ кассетэ 70-м еху зэрэхълыр, Едьдэг Батырай Германiem, Косовэ къашуугийжыгъе орэд 150-м ятарих къызэраритижыгъэмкэ зэрэфэрэштэхэр къыуагъ.

ХъакIещым иапэрэ зэхэхъагъу «Къэрэкъамыл» (сэмэркэу орэд) ыкIи ар дэдэр (гыбээм ильэу, «Мерэм игъыбз» ыкIи «Заремэ игъыбз» щатегуущыагъех.

Фольклористэу, AP-м изаслуженэ журналистэу, Адыгэ төлөвийн иофишишэу Кушу Светэ «Къэрэкъамыл» илгъогу къыуагъ.

«Къэрэкъамыл» сэмэркэу

цыфмэ къызэралорэр арэу ылтыгъагъ.

«Къэрэкъамыл» (гыбээр) Къэбэртэе-Бэлкъарымрэ Адыгэгимрэ язаслуженэ артистэу Быштэко Азэмэт къыуагъ, шыкIепшинэм къезгъэуагъэр Дунээ зэнэкъоху эхам ялауратэу Гъогъо Дамир.

Нэхэе Сайдэ «Мерэм игъыбз» орэдий-тхыдэуатэу Хуутыжъэу Хъанмелэч ышыпхуу игъонэмис хуугъээм зэрэфиусыгъэр, гыбээм пыль къэбарым къашууцугъ. Гыбээм лъапсэу илэ хуугъэ-шлагъэр зыфэдагъэр Адыгэ лъэпкъ театрэу И. Цэим ыцIекIе щытым иартистхэу Нэхэе Мэрдженэт, Бэгъушэ Аизор ыкIи еж Нэхэе Сайдэ зедэхээз гыбээм икъэбар къялолагъ.

Филология шэнныгъэхэмкэ докторэу, профессорэу, АКъУ-м культурэмэ тарихыимрэкIе якафедрэ ипащэу Унэрэкъо Рае «А гыбээ гүшэр къызакох...» зыфиорэр гүшыIеу «Мерэм игъыбз» фэгъэхыгъэм, мыцIэр илэу 2004-рэ ильэсэм тхыльэу къыдигъэкIыгъэм, ар Хуутыжъэу Заурбэрчэ ыпхьюу Хъанмелэчэ зэрафэгъэхыгъэм, тымрэ пхуумрэ адыгэ ioplotэ шэнныгъэм ацIе зэрэхэуцаугъэм ягуу къышыгъ. «Мерэм игъыбз» Iэпэлэсэгъэ ин хэльзу УФ-м изаслуженэ артисткэу, AP-м инароднэ артисткэу Хъокло Сусаннэ шхъацашьор къыгъэтэджеу, гум нэсэу къыуагъ.

Цуекъо Нэфсэт джыре мафэхэм гыбээхэр зэраусырэм къытегуущыагъ. Хуутыжъэ лакыом джыри бэмышIеу къехуулэгъэ тхъамыкIагъор — пшэшээ зищгэу дахэу янэхэм ядэгэу Шэуджэнхъаблэ зыдашагъэр, ѢкIе укыгъеу къызераащэжыгъэм зэрхьыллагъэр. «Заремэ игъыбз» зыусыгъэр, ѢкIе пшъашьэм ятэшыпхуу, кIэлэгъяджэу Хъашхуанэкъо Нэфсэт арэу зэрэштыр, гумшъом дэлгүклаэр гыбэзам къыриотыкIын зэрильхээштыгъэр Н. Цуекъом къыуагъ. Еж Нэфсэтэу гыбээр зыусыгъэри хъакIещым ѢкIе ѹкIе иуыгъицагъ. Орэдусу ыкIи орэдий-оо Нэгъуцу Сайдэ Хъашхуанэкъо Нэфсэт игъыбзэ орэдышшом рильхъагъ, Сайдэ къылоу кассетэм тет «Заремэ игъыбз» зэхахьэм хэлажэхэр рагъедэуугъэх.

Зигъо Ioftkhabzэм хэлжъагъэр AP-м культурэмкэ иминистрэ игуадээ Шъэуапчэкъо Аминэт. Адыгабзэм илэжын-хэгъэхъонкIе Ioфишишэхъэштыгъэр аш къыуагъ.

Орэдым ихъакIещ зэрэхъагъэр, ѢкIе зэрэхъагъэм аш хэлэжъагъэр, анахъэу нахыжъхэр лъэшэу ыгъэрэзагъэр. Ioftkhabzэм ыкIем цыфхэр яеплыкIе-шлэшхэмкэ зэдэгошагъех, зигъо Iofigygoу ращэхъагъэр дахэу зэшуахынэу къафалаагъ. Перэнкъо Чатибэ ипсэльэ кIэлэжыгъэтхъыгъэр «Заремэ игъыбз» кIэт мэкъэмэ-орэдышшор зэрэкъэшьо-чэф мацэр, гыбээм зэрэмыкIурэр ари.

Институтым ипащэу ЛыIужжу Адам хъакIещым хэлжъагъэхэм зэкIеми «тхъашуугэгъэсэ» къарагыагъ, анахъэу зэлъашIэрэ артисткэу Хъокло Сусаннэ гыбээр къызериуагъэм, артистэу Быштэко Азэмэт ыгу нигъесэу «Къэрэкъамыл» зэрэкъыригъэштыгъэм, кIэлэжэ сэнэш дэдэу Гъогъо Дамир шыкIепшинэр зэригъэбэрэзагъэм, артисткэу Нэгъуцу Сайдэ къылоу зэдэуугъэхэм гүхэл инэу зэхахьэм илгъэр къыралотыкIыгъэу, афызэшлэхъигъэу ылтыгъагъ.

МАМЫРЫКЬО Нуриет.
Сурэтхэр мэфэкI Ioftkhabzэм ѢкIе тархыгъагъ.

Футбол. Купэу «Къыблэр»

Гуетыныгъэм зэгурыноныгъэр игъус

«Спартак» Владикавказ — «Зэкъошныгъ» Мыецкуапэ — 1:2.

Гъэтхапэм и 30-м Владикавказ щызэдешлагъэх.

«Зэкъошныгъ»: Ковалев, Черов, Бровчук, Катаев, Кирьян, Ещенко, Дыхьу (Юрченко, 70), Къонэ (Хыагуур, 81), Мамонов, Іашэ (Крылов, 55), Домшинский (Делэкуу, 68).

«Зэкъошныгъэм» иешлаклохэу къэлапчъэм іэгуаор дэзыдзагъэхэр: Крылов — 59, Делэкуу — 72.

— Зэгурыноныгъэ ахэльэу тиешлаклохэр апэкэ ильыщтыгъэх, «Спартак» Владикавказ иухъумаклохэр бэрэ агъэгумэкынштыгъэх. «Зэкъошныгъэр» нахь шьуамбгью ошлээз, зэлукланэм ыбгъухэр дэгьоу ыгъэфедэштыгъэх, — къитиуагь тикомандэ итренер шъхьалэу, Адыгэ Республика м изаслуженнэ тренерээ Ешигоо Сэфэрбий. — Гуетыныгъэм зэгурыноныгъэр игъусу «Зэкъошныгъэр» теклоныгъэм фэбнагь.

Антон Мамоновыр ыпекіэ зильыкіэ ешлапэм ыбгъухэр дэгьоу ыгъэфедэштыгъэх. Ешлапэм зэнэкъокур зэрэшыклохэр дэгьоу зэрильэгүрэм ишудаагькіэ ухъумаклохэр ыгъэлпэхъухээз гупчэм іэгуаор къитиуагь. Аш фэдэ шыкіхэм ашыц Денис Крыловым ыгъэфедагь. Иэгуаор къизыклохэем, псынкіэу къэлапчъэм дауи, хъагъэм ридзагь.

«Спартак» бэ тыримыгъашаа ошлээдэмышияа ыпекіэ къильи, пчагаагэр зэфэдиз ышыжын ылъекігъ. «Зэкъошныгъэм» иешлаклохэр Делэкуу Аскэр ухъумаклохэм къадзыхагъэу щитыгъэми, Антон Мамоновым къитыгъэ іэгуаом лъэшэу еуи, хъа-

гъэм щигъэчэрэгъугь — пчагаагэр 1:2.

Денис Крыловымрэ Делэкуу Аскэррэ ешлапэм къизэрихьагъэм льыптиэу хъагъэм іэгуаор зэрэрадзагъэр тигуапэу къихэтэгъэшь.

Зэлуклохъэр

Я 20-рэ ешлэгъухэр зэтэгьаш.

«Биолог» — «Ангушт» — 3:1, «Волгарь» — СКА — 2:1, «Легион» — «Чайка» — 0:1, «Мэшыкъу» — «Динамо» — 0:1, «Урожай» — «Спартак» НЧ — 0:0. Нахьыпекіэ ешлэгъэхэр: «Академия» — «Биолог» — 0:3.

ЧыпІэхэр

1. «Чайка» — 47
2. «Урожай» — 44
3. «Волгарь» — 37
4. «Черноморец» — 33
5. «Биолог» — 33
6. «Зэкъошныгъ» — 30
7. «Легион» — 27
8. «Спартак» НЧ — 26
9. «Динамо» — 18
10. «Мэшыкъу» — 18

11. СКА — 16

11. СКА — 16
12. «Спартак» Вл — 15
13. «Краснодар-3» — 14
14. «Ангушт» — 14
15. «Академия» — 9.

Я 21-рэ ешлэгъухэр

06.04, шэмбэт

«Ангушт» — «Краснодар-3»

«Зэкъошныгъ» — «Легион»

«Динамо» — «Спартак» Вл

СКА — «Мэшыкъу»

«Спартак» НЧ — «Волгарь»

«Черноморец» — «Урожай»

«Зэкъошныгъэр» — «Легионым»

мафэм сыйхатыр 3-м лукишт.

Баскетбол. Суперлигэм ия 2-рэ куп

Теклоныгъэм тыпэчыжъагъэп

«Динамо-МГТУ» Мыецкуапэ — «Уфимец» Уфа — 06:99 (26:31, 22:27, 23:19, 25:22).

Гъэтхапэм и 29-м «Ошутенэм» щызэдешлагъэх.

«Динамо-МГТУ»: Хыакун — 5, Абызов — 18, Майборода — 18. Милютин — 14, Кочнев — 12, Еремин — 26, Анищенко — 3.

Зэлуклохъум икіух уепллынкіэ гъэшлэгъоныгъэ. Судьям гъогогъуи 5 къизыфигъэптигъээтиешлаклохэм ашыцхэр зэлукланэм рагъекігъэх. Нахь ныбжыклохэр зэнэкъокум хэлэжъагъэх.

Опыт ин зиэхэ Глеб Герасименкэр, Игорь Ермаковыр «Уфимцем» къыхэшыгъэх. Зым очко 27-рэ, ятлонэрэм 22-рэ ра-

гъэкугь. Ешлэгүр къэхүм фэклуагъэу пчагаагэр 96:99-рэ хүргээ. «Динамэм» іэгуаор ыыгыгъ, ау нэгээуплэгъу заулэ къэнагъэу хъагъэм ридзэн ылъекыгъэп. Теклоныгъэр къалэу Уфа иешлаклохэм ахыгъ.

Тыгъуасэ «Динамэр» «Чебоксарские Ястребы» Чебоксары дешлагь. Тикомандэ я 9-рэ чынпэм Ѣыл.

Нэклубгъор зыгъэхвазырыгъэр ЕМТЫЛН Нурбый.

Зэхэзыщагъэр
ыкыдзыгъэкыр:

Адыгэ Республика м лъэпкэ Йофхэмкіэ, Йэкыб къэралхэм ацыпсурэ тильэпкэгъухэм адьырээ зэпхынагъэхэмкіэ ыкыдзыбар жуутгээм иамалхэмкіэ и Комитет

Адрессыр:
ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэшыгъэр:
385000,
къ. Мыецкуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:
приемнэр:
52-16-79,

Редакцием авторхэм
къайхырэр А4-кіэ
заджэхэрэх тхъапэхэу
зипчыагъэкіэ 5-м
емыхъухэрэр ары. Са-
тырхэм азыфагу 1,5-рэ
дэлгээу, шрифттыр
12-м нахь цыкынэу
щытэп. Мы шапхэхэм
адимыштэрэх тхъагъэхэр
редакцием зэкегъэхэжъыхы.

E-mail: adygoevoice@mail.ru

Зыщаушыхъятыгъэр:
Урысы Федерацием
хэутийн Йофхэмкіэ, теле-
радиокъэтын-
хэмкіэ ыкыдзыгъэ
и Министерствэ
и Темир-Кавказ
ЧыпІэгъэоры-
шапл, зэраушыхъятыгъэ
номерыр

ПИ №ТУ23-00916

Зыщаутигъэр
ООО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыецкуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

Зэкіэмкі
пчагъэр
4300
Индексхэр
П 4326
П 3816
Зак. 635

Хэутийн узцы-
кэтхэнэу Ѣыт уахтэр
Сыхатыр
18.00

Зыщаутигъэхъэ
уахтэр
Сыхатыр
18.00

Редактор
шхъялэр
Дэрбэ Т. И.

Редактор шхъялэм
игуадзэр
Мэшлээкъо
С. А.

Пшъэдэгъижъ
зыхырэ секретарыр
ЖакІэмкъо
А. З.